

Ljuba Arnautović

Prve kćeri

roman

LEYKAM
international

Ljuba Arnautović
PRVE KĆERI

LEYKAM international

NAKLADNIK

Leykam international d.o.o., Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA

Jürgen Ehgartner

UREDNIKA

Eugenia Ehgartner

PRIJEVOD S NJEMAČKOGA

Slavija Kabić

LEKTURA I KOREKTURA

Neli Mindoljević

© 2025 Leykam international d.o.o., Zagreb
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati,
fotokopirati ni na bilo koji drugi način reproducirati
bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Naslov originala: „Erste Töchter“.

© 2024 Paul Zsolnay Verlag Ges.m.b.H., Wien

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Ministarstva kulture
i medija Republike Hrvatske i Grada Zagreba.

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

Bundesministerium
Kunst, Kultur,
öffentlicher Dienst und Sport

Gefördert durch das Bundesministerium Kunst,
Kultur, öffentlicher Dienst und Sport Österreich.

ISBN 978-953-340-203-1

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001257376.

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI

©Ljuba Arnautović: „Luna i Lara“ (iz privatnog arhiva)

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Tvrtko Gregurić

TISKARA

Denona d.o.o., Zagreb

Tiskanje dovršeno u veljači 2025.

Ljuba Arnautović

Prve kćeri

roman

S njemačkoga prevela
Slavija Kabić

Zagreb, 2025.

Radnja, likovi, mjesta i vremena u romanu fikcionalni su u književnom smislu, čak i ako se u nekim dijelovima temelje na istinitim događanjima.

*Mojoj braći i sestrama
U spomen na Charlieja s ljubavlju*

1

Puši cigarete bez filtera.

Nimalo lijep muškarac, iako je nedavno kao model pozirao fotografu, koji za neki magazin fotografira mušku modu. „Vi ste tip Franka Sinatre”, zaključila je urednica kad mu se obratila u tramvaju.

Na drugoj stolici nagomilane su dnevne novine, a na okruglom stoliću uvijek je neka knjiga. Naručuje crnu kavu, a poslije još jednu.

Nije previsok. Odjeća savršeno pristaje njegovu vitku, gotovo mršavu tijelu. Cipele su uvijek iščerkane do visokog sjaja. Uvijek nosi kravatu i prsluk ispod sakoa, a kad izlazi iz kavane, elegantnim zamahom na glavu stavlja šešir. Počev od korijena nosa duboke bore urezale su mu se sve do kutova usana. Lice s krajolikom, zaključuje Dörte. To samouvjereno držanje, njegovi ležerni pokreti jesu ono što uvijek iznova privlači njezin pogled. Način na koji prekriži noge, na koji se podupire o lakat, drži cigaretu, provjerava čistoću svojih nokata. Sve to izgleda tako suvereno, tako muževno. Puno je stariji od nje,

ona procjenjuje da ima više od četrdeset godina.

Već joj je prije nekoliko dana upao u oči. Dörte ide u kavanu nedaleko od svoje podstanarske sobe u osmom okrugu gotovo svakoga kasnog poslijepodneva. Ispija vrčić crnog čaja marke Assam i pokušava se usredotočiti na svoja skriptata. Jedan semestar u inozemstvu doveo ju je u Beč. Ima 23 godine i prvi je put daleko od zaštićenoga roditeljskog doma u Frankfurtu. Uživa u svojoj slobodi. Kudikamo više bila bi voljela studirati arheologiju, ali to ne dolazi u obzir. Otac joj je dvostruki doktor, liječnik je humane medicine kao i veterinar i direktor frankfurtske klaonice. Za svoje jedino dijete može zamisliti samo studij medicine. Pa kamo bi se došlo kad bi svi svoj hobi učinili zanimanjem? Dörte se, kako je zovu njezini vršnjaci – njezini strogi protestantski roditelji tvrdoglavo je zovu krsnim imenom Dorothée – ipak uspjela izboriti da na nekoliko mjeseci ode u inozemstvo, a potom svoj studij nastavi i završi na Sveučilištu u Münchenu, tom popularnom gradu – uz uvjet da će živjeti kod majčine sestre. Oni se nadaju da će teta Gertrud paziti na njihovu dragocjenu kćer. Da ova ima prilično nekonvencionalne poglede, da se odavno prilagodila stilu života 1960-ih godina u Schwabingu, da se čak smuca po umjetničkim krugovima, na Dörteinu sreću frankfurtska rodbina nema pojma.

Ali sada je najprije Beč na redu, mjesto čežnje s velikom Egipatskom zbirkom. Dörteina strast pripada ovoj visokoj kulturi. Kad god joj to vrijeme dopušta, spušta se od svog smještaja u Albertgasse niz Josefstädter StraÙe do Muzeja povijesti umjetnosti. Ondje, u tim visokim, mračnim, tihim prostorijama, miris je koji toliko voli. Drugi ga mogu nazvati pljesnivim, ali za Dörte ovdje se diÙe lako kao nigdje drugdje. Crvotočne drvene ploče, kutije i vitrine za nju isijavaju domaću atmosferu. Učenje joj ide od ruke pa joj u glavu ne stane samo znanje o ljudskoj anatomiji i patologiji nego i tekstovi i slike iz debelih folijanata u Nacionalnoj knjižnici, udaljenoj samo nekoliko minuta hoda od Muzeja, na suprotnoj strani RingstraÙe.

Muškarac primjećuje njezin pogled, blago se nasmiješi i kimne joj u znak pozdrava. Ona posramljeno spušta glavu. Kakav zanosno simpatičan osmijeh ima.

Poslije s novinama dolazi do njezina stola. „Želite li neke od ovih, gospođice? Oprostite, uvijek uzmem cijeli snop.”

„Ne, ne bih. Ali hvala, vrlo ste pažljivi.”

„Pa onda... do sutra, gospođice?”

Ona se zbunjeno nasmiješi, on se lagano nagnu, vjeÙa držače za novine na njihove kukice, uskače u svoj kaput koji blago pada i napušta kavanu.

Njih dvoje uskoro postaju ljubavni par. Dörte će biti njegova treća supruga, njoj je to prva veza. Dosad je u njezinu životu postojala samo ova ili ona zanesenost nekim kolegom sa studija. Ovaj ovdje pravi je muškarac. Muškarac kakva njezini roditelji definitivno nemaju na umu kad razmišljaju o budućem zetu.

Karl je obilježen čovjek. Ne samo da njegovo lice i tijelo nose ožiljke teške sudbine, i njegova je duša opustošena. Ono što mu je omogućilo da izdrži godine gladi, hladnoće i stalne smrtnosti jesu neobuzdana volja za životom i ambicija, koja već mora da je postojala prije nego što je bude znao usmjeriti u određenom smjeru. Težak život poučio ga je: Nikad više nemoj biti žrtva! Nikad više ne budi onaj tko je podčinjen, nemoćan. Budi jači od drugih. Ne budi obziran. Uvijek stremi prema gore, onamo gdje je moć.

2

Kao devetogodišnjak Karl je poslan zajedno sa svojim tri godine starijim bratom Slavkom u navodno spasonosni egzil u Sovjetski Savez jer su roditelji bili proganjani zbog svojeg političkog uvjerenja. U proljeće 1934. godine dječaci su sa skupinom djece prokrijumčareni preko granice u Češku. Austrijske vlasti poslije će to opisati kao „bezobzirno i nezakonito napuštanje državnog teritorija” i time obrazložiti gubitak državljanstva. Godine 1934. još nitko ne sluti da će 12. veljače biti sudbonosan dan za ovu i druge obitelji, kao i za cijelu još mladu republiku.

Već 1927. godine najavljene su pooštrene mjere režima protiv lijevih stranaka. Tada su ispaljeni metci u Schattendorfu.¹ Udruga ekstremnih desničara – sebe nazivaju „borcima s fronta”² – i paravojna organizacija Socijaldemokratske stranke – „Republikanski obrambeni savez” – sukobljavaju se 30. siječnja u gradišćanskom selu. Borci s fronta pucaju iz gostionice na povorku demonстраната, članova Obrambenog saveza koji marširaju pored njih.

Njihovi metci smrtno pogađaju ratnoga vojnog invalida i osmogodišnjeg dječaka.

Šest mjeseci poslije održava se suđenje na Pokrajinskom kaznenom sudu u Beču. Trojica boraca s fronta optuženi su za hladnokrvno ubojstvo s nakanom, oni se brane tako što događaje prikazuju kao samoobranu. Sud donosi oslobađajuću presudu. Nepravedna presuda, kako je nazvana, izaziva buru gnjeva. Bijesna gomila kreće prema Palači pravde i pali je. Mnogi prolaznici hitaju vidjeti spektakl. Bečani imaju izraz za to: „Ajmo gle’ati.” Tada šef bečke policije, uz dopuštenje saveznoga kancelara Seipela, izdaje naredbu da se puca u gomilu. Rezultat je krvav: gotovo stotinu mrtvih i više od 1500 ozlijeđenih.

Sad ljudi počinju naslućivati da bi njihova izgradnja „Crvenog Beča”³ (koji će se, naravno, tako zvati tek retrospektivno – tih se godina govorilo o „Novom Beču”), nošena entuzijazmom, mogla biti u opasnosti. Sve tekovine, poput ustanova socijalne skrbi i obrazovnih institucija, socijalnog osiguranja i pristojnog stanovanja bile bi im ponovno oduzete, ako se sami ne bi pobrinuli da one opstanu, a to može značiti samo borbu.

Karlovi roditelji pridružuju se „Republikanskom obrambenom savezu”, paravojnoj grupaciji socijaldemokracije, i oni uskoro preuzimaju

aktivne uloge. Otac, Karl stariji, nezaposlen poput mnogih, postaje povjerenik u svom okrugu. Majka Eva radi kao tajnica u Zajednici zdravstvenog osiguranja, a u slobodno vrijeme brine se za obrazovni program na pučkom sveučilištu. Ona sama planira nadoknaditi svoju maturu na večernjim tečajevima i ispuniti svoju žarku želju koju gaji od najranije mladosti: studirati na sveučilištu. Ono što joj je prije bilo uskraćeno zbog njezina podrijetla i spola – sada se čini mogućim.

U ožujku 1933. godine Parlamentu je zbog intrige saveznoga kancelara Engelberta Dollfuša oduzeta vlast.

U svibnju 1933. zabranjena je Komunistička partija⁴ i čini se da je samo pitanje vremena kada će dolijati i socijaldemokrati. Zaista, neće proći ni godina dana.

Dana 21. siječnja 1934. zabranjuju se socijaldemokratske *Radničke novine*.

Dana 3. veljače Emil Fey, ministar sigurnosti i vođa „Heimwehra”⁵, samoproglashene pomoćne policije, naređuje da se još jednom pretraže mjesta okupljanja socijaldemokrata. Cilj je razoružati pokret. Ovaj put uhićena su dvojica vojnih vođa i nekoliko okružnih zapovjednika Obrambenog saveza.

Tjedan dana poslije, 11. veljače, na zboru Heimwehra, on obznanjuje u Langenzersdorfu:

„Sada smo uvjereni: kancelar dr. Dollfuß je naš. Sutra ćemo se latiti posla i u potpunosti ga obaviti. Za našu domovinu! Živjela Austrija!”

Na pokladni ponedjeljak, 12. veljače 1934., po nalogu Emila Feya u Linzu kreće pretraga „Hotela Schiff”, stranačkog sjedišta socijaldemokrata. Obrambeni savez pruža oružani otpor i šalje izvješće u Beč. Otpočinje očajnički, krvavi posljednji obračun.

Snage su toliko neravnomjerno raspoređene da nekoliko vodećih članova Obrambenog saveza odbija predati oružje ili otkriti svoja skrovišta u dobroj namjeri da izbjegnju nepotrebno krvo-proliće. Brojni suborci, koji su se voljni boriti, osjećaju se izdanim i okreću se od svoje stranke – koja je ionako odmah zabranjena. Oni najugroženiji bježe pred proglašenim prijekim sudom u Prag, Brno ili u štajerske planine, drugi se pridružuju ilegalnoj KP, a treći su opčinjeni pojavom one rastuće stranke, koja u svom nazivu ima i riječ „socijalistički”. Još uvijek zabranjena u Austriji, ona slavi sjajne izborne pobjede u Njemačkoj.

„Austrofašizmom” neki nazivaju razdoblje između one krvave veljače 1934. i „Anschlussa”⁶ Njemačkoj 1938. godine. Drugi i dan-danas rabe bezazleniji izraz „staleška država”.⁷

Reakcionarna nadmoć i opasnost prevelike

su. Član Obrambenog saveza Karl bježi sa skupinom drugova u Prag. Ubrzo nakon toga Eva ostaje bez posla. Roditelji, koji u međuvremenu ne žive zajedno i sada su bez novca, više nisu u stanju uzdržavati svoju djecu.

Potom stiže ponuda za pomoć. Prihvaća je stotinjak žena iz Beča, Gornje Austrije i Štajerske. To je poput očajničkog hvatanja za slamku.

Komunistička „Međunarodna organizacija za pomoć borcima revolucije”⁸ djeluje u Austriji kao „Crvena pomoć”⁹ i nudi svojim bivšim političkim suparnicima da svoju djecu najprije izvuku iz nemilih uvjeta. Odvelo bi ih se na Krim, na oporavak i ljetne praznike, i tijekom ljeta im osiguralo sve što im je potrebno. Nakon toga vidjelo bi se kako dalje.

Teška srca, ali i puni povjerenja, roditelji se u Pragu opraštaju od svojih dječaka Slavka i Karlija koji zajedno s još 120 djece ulaze u okićeni specijalni vlak. Da starijeg više nikad neće vidjeti, a mlađeg tek nakon više od dvadeset godina oni tog dana ne mogu slutiti.

Situacija u Austriji ne smiruje se, naprotiv. Evu, koja je ostala sama u Beču, uhićuju, ispituju, muče i na kraju je protjeruju iz zemlje. Uništena u duši i tijelu, putuje svojem životnom partneru u Češku. Ta je zemlja rođenoj Bečanki tuđa, poznaje ju samo iz povremenih posjeta

svojoj moravskoj baki. Roditelji sad imaju samo jednu želju, da ponovno budu sa svojom djecom. U tome neće uspjeti.

Djecu s Krima dovoze u palaču u središtu Moskve koja se u tu svrhu brzo preuređuje. Na mesinganoj ploči pored ulaznih vrata na ćirilici piše: „Dječji dom br. 6 za djecu iz Obrambenog saveza”.

U Sovjetskom Savezu već bjesni Staljinov teror, usto vlada oskudica u gospodarstvu, ali djeca to ne primjećuju. Žive zaštićeni od bilo kakve nepravde i zla u svojoj palači, o njima se izvanredno brinu, hrane ih i odijevaju. Na nastavu u njemačku školu „Karl Liebknecht” prevoze ih vlastitim autobusom. Ovamo se privlači dvojezična elita koja se može dobro iskoristiti u duhu sovjetske ideologije.

Tek kad val uhićenja političkih emigranata dosegne vrhunac, to će osjetiti i gojenci. Nakon raspuštanja njihova doma 1939. godine, većina djece i mladih ljudi raspoređuje se u obične sovjetske dječje domove.

Godine 1941. njihova se sudbina ponovno okreće. Nakon što bude prekršen Pakt o nenapadanju i nakon napada Hitlerova Wehrmachta¹⁰ na Sovjetski Savez, podosta njih dospijeva u Staljinov žrvanj terora kao tobože njemački narodni neprijatelji.

Tako će se dogoditi da će proći više od 22

godine prije nego što se Karl može vratiti u Beč. To su godine kad živi kao domsko dijete, poslije kao dijete skitnica. Privode ga, slijede mjeseci u popravnom domu, potom maloljetnički zatvor, a s nepunih osamnaest godina osuđen je na deset godina prisilnog rada u gulagu¹¹ po zloglasnom članku 58, „političkom”. Presude ne donosi sudac, nego tzv. „specijalne komisije”, koje se u nedostatku pravnog osoblja i s obzirom na mnoštvo ljudi koje treba osuditi osnivaju po cijeloj zemlji. Dan na koji Karl počinje služiti kaznu jest 5. ožujka 1943., a kao datum puštanja na slobodu predviđen je 5. ožujka 1953. godine. Slučajno će Staljin umrijeti baš tog dana.

Dvije godine prije isteka kazne Karl je upoznao Ninu, mladu ženu koja kao osuđenica na dvije godine logora zbog „krađe socijalističke imovine” radi u logorskoj kuhinji i donosi obroke hrane šumskim radnicima. On s njom ne razgovara o svojoj prošlosti pa Nina dugo nema pojma da on nije Rus.

Nina mu postaje djevojka, ali i jamac za slobodno kretanje. Kao njezinu budućem supruhu dopušteno mu je, nakon što bude pušten na slobodu, napustiti regiju na sjeveru Sibira. Zatvorenici bez rodbine ne smiju se čak ni kao slobodni ljudi nastaniti u drugim dijelovima Sovjetskog Saveza, pogotovo ne u gradovima.

Gotovo godinu dana nakon što je pušten na

slobodu, uspijeva mu prvi kontakt s majkom koja živi u Beču. Nedugo prije Božića 1953. godine jedno pismo nalazi put do nje nakon što dvanaest godina nema nijedan znak života od svojih sinova. Pismo je dugo putovalo. Nakon provjere sovjetske cenzure ono završava u poštanskom sandučiću njegovih bake i djeda u Buchlovicama. Karl je sve te godine pamtio tu adresu. Pismo nastavlja put u Beč i konačno stiže do presretne Eve.

Poslije događaja u veljači 1934. godine Eva je bila jedna od onih žena i muškaraca koji su pristupili ilegalnoj Komunističkoj partiji. Nakon godina punih patnje i gubitaka ona gaji novu nadu u ponovni susret sa svojom djecom, koja odavno više nisu djeca. Ta je nada povezana s Državnim ugovorom iz 1955., koji sadržava odlomak o povratku austrijskih ratnih zarobljenika i kažnjenika. Sovjeti napuštaju Austriju i sada Eva ponovno vadi svoju staru partijsku knjižicu SP-a¹², nimalo nevažnu potrepštinu u to vrijeme u Austriji.

Još jedna godina mora proći, majka i sin zaokupljeni su i ovdje i ondje službenim procedurama, podnošenjem zahtjeva i molbi. Za Božić 1955. godine konačno se ostvaruje Evina žarka želja – barem i polovično. Nakon više od dva desetljeća vraća se jedan od njezinih dvaju izgubljenih sinova.

Prvi se zagrljaj doživljava drukčije od onoga što su oboje priželjkivali. Duga razdvojenost učinila ih je jedno drugome strancima. Karl je s vremenom zaboravio majčino lice. Pred njim stoji sjedokosa starica oslonjena o štap. Ona je, opet, u sjećanju zadržala sliku dječaćića i njegov zvonki glas. Nježni devetogodišnjak sad je muškarac. Vrlo je mršav, ne baš visok, a koža mu djeluje blijedo. Eva požudno traži tragove svog djeteta na tom licu, ali oko njegovih usta urezale su se duboke bore, kosa mu se prorijedila na sljepoočnicama, a oči mu isijavaju strogoćom. Svoj materinski jezik gotovo je zaboravio, govori s jakim naglaskom, u rečenicama ima pogrešaka – a Eva pridaje tako veliku važnost dobrom njemačkom.

Žena Ruskinja pored njega još joj je čudnija. Nina se potajno nadala da od povratka njezina Viktora, kako ga ona još uvijek oslovljava, njegovim ruskim logorskim imenom, neće biti ništa te da će ostati s njom u Kursku. Ona se boji tuđine u kojoj nikoga ne poznaje i ne zna što je ondje očekuje. Željela bi ostati u svojem rodnom gradu, s majkom i braćom i sestrama, ona ne poznaje ništa drugo, a Karl se tako dobro uklopio. Ali ona razumije i njegovu čežnju za majkom, za domovinom. Kad je postalo jasno da će ga pratiti u Beč, jer supruga ide za svojim mužem, brzo uči nešto njemačkoga iz starog

udžbenika. Kad prvi put sretne svekrvu, izgovara svoju kratku pozdravnu rečenicu. Eva se, sa svoje strane, okušava u ruskome, koji je učila godinama prije, dok je još mislila da će se preseliti svojoj djeci u Sovjetski Savez. Od pustog uzbuđenja prelazi na češki, svoj materinski jezik. Hladna nelagoda vlada između troje ljudi koji bi među sobom ipak tako rado željeli biti bliski. Kako dobro što je tu malo dijete, njemu se mogu posvetiti i tako donekle prikriti neugodno ozračje.

3

Karl je itekako odlučan da njegov pravi život treba započeti ovdje i sad. Želi u najkraćem vremenu nadoknaditi ono što drugi obave u svojim ranim godinama. Cijelu svoju mladost proveo je u logorima, bio je zatočenik između svoje 16. do 28. godine. Nema ni višu školsku spremu, ni zanimanje, ni pravi jezik, ni korisne kontakte. Postoji samo ta unutarnja sigurnost da će ga njegova ambicija i snažna volja dovesti do cilja. Prvo mora baciti sidro.

Odmah kreće u potragu za ljudima koje poznaje iz Rusije. Jednu suputnicu iz dječjeg doma ne mora dugo tražiti. Erika i njegova majka su se sprijateljile, Erika često posjećuje Evu. Mlada se žena ubrzo po završetka rata iz Kazahstana, kamo je bio evakuiran njezin sovjetski dječji dom, bila vratila u Beč.

Erika i Karlov brat Slavko bili su u Moskvi mladi ljubavni par sve dok brucoš nije bio uhićen početkom rujna 1941. godine. Otada nitko nije čuo za njega. Odmah po dolasku u Beč 1946. godine Erika odlazi njegovoj majci u nadi da će

kod nje ponovno vidjeti Slavka. Dvije žene od-
sad povezuje čekanje Slavka i Karlija.

Eva, koja nikada nije odustala od svog sna o studiranju, natječe se u školi, organiziranoj za zaposlene, kako bi maturirala. Ondje je velika navala, mnogima je rat prekinuo obrazovanje. Eva uspijeva položiti teški prijamni ispit i s 55 godina ponovno postaje učenica.

Svojim oduševljenjem o polaganju mature ona zarazi pomalo dezorijentiranu Eriku. I njoj je bio uskraćen redovni završetak srednje škole. Starija i mlada žena otad se često sastaju u Evinu stanu kako bi učile i motivirale jedna drugu. Kad bude kasno, Erika spava na Evinu kauču. Često bude kasno.

Karl i njegova žena, Ruskinja Nina, pridružuju se Erikinu krugu prijatelja. Svi oni bivši su gojenci dječjeg doma, nekoliko njih, poput Karla, sa sobom su doveli rusku ženu. Ponovno su se okupili u Beču i stalno su im se pridruživali oni koji su se vraćali kući. Karl je jedan od posljednjih. Ubrzo će shvatiti zašto u tom krugu gotovo da i nema „pravih” Austrijanaca.

Ovdašnji ljudi susreću se s „Rusima” puni nepovjerenja. Po završetku rata u jezičnoj su uporabi osloboditelji vrlo brzo postali okupatori. Austrijski Nacionalni praznik školskoj se djeci tumači kao dan kada je odlaskom posljednjega ruskog vojnika završila desetogodišnja

okupacija. – „Austrija je slobodna”.

Strahote fašizma ljudi brzo potiskuju, oni žale sebe kao naciju prema kojoj se nemilosrdno postupalo, koja je bez svoje krivnje postala Hitlerovom žrtvom i koja je, opet bez svoje krivnje, dospjela u Staljinove ruke kao njegov talac. Sve ovo sada treba završiti i zaboraviti, pogled treba usmjeriti prema naprijed, u budućnost. Osvrtanje samo boli, a zar mi nismo dovoljno morali pretrpjeti? Susret s tim Austrijancima koji su odrasli u Rusiji neugodan je. Rado se oni slože, kad se priziva boljševička opasnost i kad jedni druge i svoju djecu plaše sloganom: „Rus dolazi.”

S pomoću svoje partijske knjižice i nekoliko razgovora s drugovima u gradskoj upravi Eva pomaže svojem 32-godišnjem, neobrazovanom sinu, koji jedva govori njemački, da dobije stan i poželjan posao u općini. Karl najprije radi nekoliko tjedana u odjelu za odvoz komunalnog otpada, potom kao privremeni poštar i na kraju kao kondukter u tramvaju. Ambiciozan, inteligentan muškarac bolno osjeća nedostatak obrazovanja.

Dok Karl gradi svoj novi život, njegova ruska žena Nina ovdje se uopće ne snalazi. Odnos sa svekrvom nije toliko srdačan kako bi željela. Eva mora stalno učiti ili ima posjete, pritom ju se ne smije ometati. Karl se nakon posla većinom još

druži sa svojim novim starim prijateljima.

Nina revno uči njemački iz svojeg udžbenika, ali ne razumije bečki dijalekt. Uglavnom je sama s malim djetetom koje u stanu ne smije stvarati buku kako ne bi ometalo baku koja uči. Pati od neizdržive čežnje za domovinom.

Jedino se kod ruskih suprugâ Nina nada prijateljstvu ili barem razumijevanju. Ne shvaća zašto ne može uspostaviti bliskost s njima. Na zajedničkim nedjeljnim piknicima žene iznesu hranu koju su pripremile na ruski način. Nina može držati korak s njima. Njezin je doprinos salata od krumpira, cikle i kiselih krastavaca. Nažalost, suncokretovo ulje, koje se ovdje može kupiti, nema isti okus kakav ona poznaje od kuće. Pjesme, šale i hrana su ruski, a u isto vrijeme Nina osjeća kako te žene žele odbaciti, poreći upravo tu ruskost. Većina njih ovdje je već godinama, pokušavaju biti Austrijanke i sebi ne žele priznati da još uvijek ne pripadaju ovamo. Govore njemački gotovo bez naglaska. Njihova djeca idu u bečke škole. Ova nova, koja je još uvijek tako ruska, pred njima drži ogledalo¹³, a ono što vide u njemu, ne sviđa im se.

Nina još samo želi pobjeći odavde. Unatoč Karlovu početnom protivljenju da kćerkicu puсти da otputuje s njom, njoj konačno ipak uspijeva vratiti se s djetetom u svoju domovinu, svojoj majci, braći i sestrama, prijateljima i kolegama s

posla. Karlu je prešutjela da je ponovno trudna.

Sovjetski Savez u ratu je izgubio milijune muškaraca, radna je snaga i deset godina nakon završetka rata još uvijek nedostatna. Nije poželjno da žene izostaju s posla zbog porođaja. Ako već imaju jedno dijete, prisiljavaju ih na pobačaj. Nini uspijeva skrivati trudnoću sve dok za pobačaj ne bude prekasno.

U Beču Karl i Erika postaju par. Ona mu savjetuje da završi školu – poslovno bi ovdje inače imao male šanse da se riješi života kao nekvalificirani radnik.

*Privatna radnička srednja škola s pravom javnosti
Beč XV. Henriettenplatz 6
Pokrovitelj škole: Udruga „Radnička srednja škola”¹⁴*

Beč, 5. rujna 1956.

*Upravi Bečkog poduzeća za javni prijevoz
Beč IV. Favoritenstraße 9*

*Uprava škole potvrđuje da je gospodin Karl
Arnautović, rođen 8. srpnja 1924., zaposlen u
Bečkom poduzeću za javni prijevoz, od 3. rujna
1956. godine redoviti učenik 4 1/2-godišnje
Radničke srednje škole u Beču. Nastava se
održava od ponedjeljka do petka, od 18 do 21
sat, subotom od 14 do 18 sati. – Molimo da se*

gospodinu Arnautoviću omogućiti pohađanje škole.

Dr. Ferdinand Hübner, v.r.

Ravnatelj

Uoči njegova prvog dana u školi, 2. rujna 1956., u dalekom Kursku rađa mu se druga kći. Nina joj daje ime Larisa, Lara – protivno Karlovoj želji da kćerima po starome ruskom običaju iz pretkršćanskog doba dade imena koja znače vjeru, nadu i ljubav. Ninina djevojčica treba nositi moderno ime.

Neće on dugo ići u večernju školu. Karl jednostavno nema strpljenja izgubiti toliko mnogo godina, kako on to osjeća. Usto je ubrzo shvatio da je jedino što je sa sobom donio iz Sibira, osim kronične želučane bolesti, ruski jezik, a on se upravo ovdje daje dobro prodati. Neka djeca iz Obrambenog saveza, koja su se vratila, već su stala na noge. Erika radi kao prevoditeljica u brodogradilištu u Korneuburgu. Njezin brat Rudi radi kao tumač na međunarodnim konferencijama. I izdavačka kuća Globus zapošljava „bivše”.

Karl se na sveučilištu prijavljuje za vanjsko polaganje državnog ispita, bifi njemački nekoliko mjeseci i polaže ispit s odličnim uspjehom. Nastavlja učiti i u vrlo kratku vremenu postaje prisegnuti sudski tumač i prevoditelj za ruski

jezik. Zapošljava se u turističkoj agenciji u prvom okrugu, gdje zarađuje gotovo dvostruko više nego u Bečkom javnom komunalnom poduzeću.

Sada se može posvetiti ostvarenju svojih privatnih planova. Želio bi oženiti Eriku i osnovati obitelj s njom i svojim kćerima. Kako bi to postigao mora se razvesti od Nine, a u tu svrhu mora je namamiti da dođe u Austriju.

Nina se dugo opire. Napokon će povjerovati njegovim prisegama ljubavi iz pisama i potkraj 1959. godine doputovati u Beč. Ženi je mjesto uz njezina supruga, njezine kćeri trebaju oca – čak je i majka, sestra i kolegice s posla nagovaraju da svom mužu i životu na bogatom Zapadu pruži drugu priliku. Erika, koja će uskoro polagati vanjsku maturu, privremeno napušta Karlov stan kad stigne Nina.

Velegrad Beč Nini se još uvijek čini stranim, hladnim i sivim, svekrva je odbojna prema njoj, a supruga uglavnom nema kod kuće. Jedina razlika u odnosu na prvi put: sada je sama s dvoje male djece. Osjeća kako odbijaju „Ruskinju”, čak i ako sasvim ne razumije jezik. S Karlom ne uspostavlja željenu bliskost pa želi popustiti svojoj nepromišljenosti i zauvijek se vratiti u svoju rusku domovinu.

„Možeš otputovati čim se razvedemo. Ali djevojčice ostaju ovdje.” Karl zna da je austrijski

zakon na njegovoj strani. Ruskinja mu želi oduzeti djecu, argumentira pred sudom za skrbništvo. I tako se šokiranoj Nini u razvodu koji Karl žurno pokreće, oduzimaju pravo stanovanja u stanu i pravo na skrbništvo. Odobreno joj je samo pravo da je djeca posjećuju svakih četrnaest dana. Međutim, bez svoje djece ona se ne želi vratiti i tako ona ostaje usamljena i u čežnji za domovinom u nevoljenoj zemlji. Od nade da će se jednog dana ponovno sjediniti sa svojom djecom nikad ne odustaje

Djevojčice sada imaju pet i pol i tri godine.

Dvorana s visokim prozorima i dugim stolovima. Na podu linoleum. Prostorija za mnoge namjene. Ovdje se jede, pišu se domaće zadaće, ovdje se igra. Vonja na plijesan, lužinu i juhu. Tu je još jedan miris – podsjeća na tople žemlje, tako to miriše djeci.

Otac mora ispraviti savijene prstiće kako bi oslobodio svoje ruke. Bježi prema taksiju koji ga čeka i ne osvrće se niti jednom prema svojim djevojčicama koje za njim vrište, izvan sebe, očajne. Zaslijepljene suzama, svim se silama pokušavaju otrgnuti. Ali velika, debela žena čvrsto drži njihova mala zapešća. Prevarene. Napuštene. Ostavljene.

Pri odlasku, u Beču, kovčeg s odjećom djece već je u prtljažniku taksija. Razveden zaposlen muškarac ne može se brinuti za djecu, njegova okolina ima razumijevanja za njega i suosjeća s njim. Pomaže mu pronaći dobru skrb. Njegova majka i u ovoj stvari ima savjet. Evangelički dječji dom nalazi se u prekrasnome brežuljkastom krajoliku u Donjoj Austriji. Uopće, to

bi trebalo biti samo prijelazno rješenje. Erika, Slavkova djevojka iz mladosti, odustala je od čekanja na njega i okreće se njegovu bratu Karlu. Njih dvoje žele zajedno živjeti u budućnosti. Čim Erika na proljeće bude položila maturu, dovest će djevojčice iz doma i bit će prava obitelj.

Topao je ljetni dan, vožnja autom – kako li je to uzbudljivo! Izlet na selo, cvjetne livade, potok koji žubori, svraća se u gostionicu, kobasice i limunada. Uz kakao i savijaču od jabuka otac počinje pričati o svojem djetinjstvu, kako je i njemu samom nekoć bilo lijepo u dječjem domu, i zar se ne bi odmah moglo pogledati jedan, koji je slučajno ovdje, sasvim u blizini?

„Ma samo zamislite to, toliko mnogo djece, nikad vam neće biti dosadno. Uvijek će se naći netko spreman za igru.”

U njima se budi loš predosjećaj.

Dok obilaze ogromnu kuću s mračnim kutovima i čudnim vonjem, djeca ni na trenutak ne ispuštaju očevu ruku. To neće biti od pomoći. Hladni prsti tete Wally jači su.

Starija se dosad uvijek osjećala poput princeze. Voljeno prvo dijete, uvijek u središtu, čak i u svađi roditelja. To što je tu sestra nije bilo važno. Tog dana mijenja se njezina percepcija. Danas je iznenađena dobila sestru, onu koja pripada njoj u ovoj tuđini i za koju se ona – jer ipak je još tako mala, nema ni četiri godine – osjeća odgovornom.